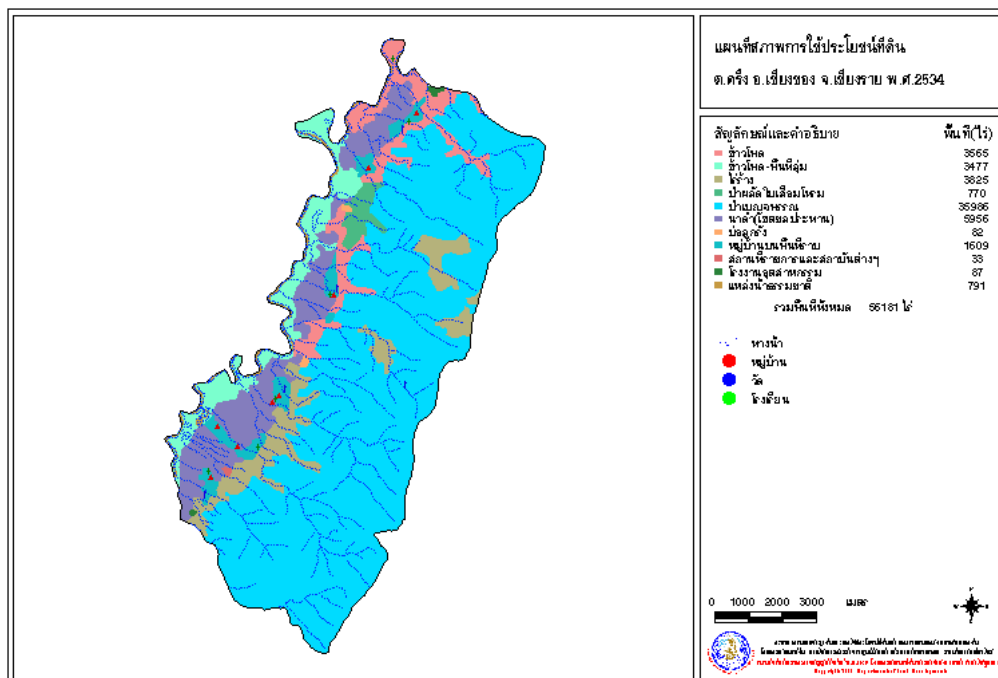

บ้านครึ่งเหนือ ต. ครึ่ง อ.เชียงของ จ. เชียงราย

ลักษณะพื้นที่

ตำบลครึ่งมีพื้นที่มากกว่าร้อยละ 75 เป็นป่าเบญจพรรณตลอดแนวเหนือจดใต้ พื้นที่ราบลุ่มจะอยู่ตามแนวซีกซ้ายมือของถนน ประมาณร้อยละ 85 ของประชากรประกอบอาชีพการเกษตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า ป่าเบญจพรรณ 65 %ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่ข้าวนาดำร้อยละ 11 ของพื้นที่ทั้งหมด (แผนภาพที่ 6) ในพื้นที่ศึกษาหมู่ 2 บ้านครึ่งเหนือ ประกอบด้วย 279 ครัวเรือน ซึ่งนับว่าเป็นพื้นที่ที่มีชุมชนหนาแน่น เกษตรกรจำแนกพื้นที่นาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พื้นที่นาดอน และพื้นที่นาลุ่ม ซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 6 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ต. ครึ่ง อ. เชียงของ จ. เชียงราย

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2543

ตารางที่ 15 คุณสมบัติของขนาดอนและนาหลุ่มบ้านเกียงใต้ ต. ห้วยซ้อ

	ขนาดอน	นาหลุ่ม
ตำแหน่งที่ตั้ง	เป็นที่ราบลุ่มเชิงเขา	เป็นพื้นที่นาหลุ่มตามแนวแม่น้ำอิง
ลักษณะดิน	ดินร่วนปนทราย สีดำ	ดินร่วนเหนียว สีขาวอมเหลือง
ความอุดมสมบูรณ์ของดิน	สูง	ปานกลาง – ต่ำ
สัดส่วนของพื้นที่	1/3	2/3
ภัยธรรมชาติ	–	น้ำท่วมทุกปี ที่สร้างความรุนแรงและกระทบต่อการปลูกข้าวเกิดขึ้น 3 ใน 5 ปี
พันธุ์ข้าว	สัดส่วนพื้นที่ปลูก ผลผลิต(กก./ไร่)	สัดส่วนพื้นที่ปลูก ผลผลิต(กก./ไร่)
กข 6	2/3 640	2/3 450
กข15	1/3 640-720	1/3 400
มะลิ 105	เล็กน้อย 400	เล็กน้อย 400
ปัญหา	ผลผลิตลด(%)	ผลผลิตลด(%)
	1. ฝนทิ้งช่วง 50	1. น้ำท่วม 100
	2. บั้ว 30	2. บั้ว* 30
	3. วัชพืช 15-20	3. วัชพืช -
	4. ปูและหนู	4. ปูและหนู
	5. ไหม้คอรวง (3/10) 30	5. หนอนกระทู้คอรวง (รุนแรงในปี 2543)

หมายเหตุ : แมลงบั้วมักจะเกิดการระบาดในช่วงหลังน้ำท่วมซึ่งต้นข้าวไม่แข็งแรงและจะอ่อนแอต่อการเข้าทำลายของบั้ว

การปลูกข้าวกับสภาพฝนทิ้งช่วงและน้ำท่วมในพื้นที่ตำบลศรี

- เกษตรกรจะตกกล้าประมาณกลางเดือนพฤษภาคมและเริ่มปักดำปลายเดือนมิถุนายนจนถึงกลางเดือนสิงหาคม โดยเฉพาะเมื่อมีฝนมาซ้ำ
- ปรัชการณณ์ของฝนทิ้งช่วงเกิดขึ้นเมื่อกล้าอายุได้ 1 เดือน คือระยะปลายเดือนมิถุนายนถึงกลางเดือนกรกฎาคม ปริมาณไม่เพียงพอต่อการเตรียมดินเพื่อการปักดำ ทำให้เกษตรกรต้องเลื่อนวันปลูกซึ่งจำเป็นต้องใช้กล้าอายุแก่มากกว่า 30 วัน โดยปกติเกษตรกรจะใช้กล้าอายุประมาณ 30 วันสำหรับขนาดอน
- ปรัชการณณ์ของน้ำท่วมสามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ปลายเดือนกรกฎาคมจนถึงกลางเดือนกันยายน ซึ่งเป็นช่วงที่ระดับน้ำของแม่น้ำโขงสูงและไหลเอ่อเข้าสู่แม่น้ำอิงซึ่งมีปริมาณไหลลงมากเช่นเดียวกันทำให้เกิดน้ำท่วมเป็นบริเวณพื้นที่กว้างของบริเวณสองฝั่งแม่น้ำอิง ในกรณีที่น้ำท่วมขังเป็นเวลานานและเลยวันที่ 20 กันยายน เกษตรกรก็จะไม่สามารถปลูกซ่อมได้จำเป็นต้องปล่อยให้แห้งเนื่องจากกรปลูกข้าวหลังน้ำลด การเจริญเติบโตของต้นข้าว

ไม่สามารถสร้างผลผลิตได้ ทางเลือกของการใช้ที่ดินหลังน้ำท่วมที่เลยวันที่ 20 กันยายน คือการปลูกพืชตระกูลถั่ว เช่น ถั่วเขียว เกษตรกรเคยประสบความสำเร็จในการปลูกถั่วเขียวหลังน้ำท่วม

การจัดการธาตุอาหารในนาข้าว

เกษตรกรคุ้นเคยกับการใช้ปุ๋ยเคมีในนาข้าว โดยใช้ปุ๋ย 16-20-0 อัตรา 25-30 กก./ไร่ และ 46-0-0 อัตรา 10 กก./ไร่ในทั้งพื้นที่นาลุ่มและนาดอน ในปี 2544 เกษตรกรตำบลได้แนะนำและส่งเสริมการผลิตและใช้ปุ๋ยน้ำสกัดชีวภาพเช่น การหมักหอยเชอร์รี่ กับกากน้ำตาลเพื่อใช้เป็นธาตุอาหารเสริมและการสกัดพืชสมุนไพรสำหรับเป็นสารป้องกันและไล่แมลงศัตรูข้าว

ระบบการปลูกพืช

- ในพื้นที่นาดอน ระบบพืชที่สำคัญได้แก่ ข้าว – พืชผักสวนครัวซึ่งเกษตรกรอาศัยน้ำจากลำห้วยปลูกพืชผักสวนครัวสำหรับบริโภค โดยมีน้ำจากลำห้วย
- สำหรับระบบการปลูกพืชในพื้นที่นาลุ่ม เกษตรกรปลูกข้าวเพียง 1 ครั้งแล้วปล่อยให้พื้นที่ว่าง
- เกษตรกรไม่ใช้ประโยชน์จากฟางข้าว เช่น นำไปเพาะเห็ดฟาง แต่เกษตรกรจะเผาในเดือนมกราคม ส่วนหนึ่งเกษตรกรกล่าวว่าฟางข้าวที่เหลือการเกี่ยวจากการนวดโดยใช้เครื่องจะถูกสัตว์เคี้ยวไม่อยู่ในสภาพที่จะใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวก เหตุผลอีกส่วนหนึ่งคือเกษตรกรมักจะกล่าวว่าไม่มีตลาดรองรับสำหรับการผลิตเห็ดฟาง ประเด็นการใช้ประโยชน์จากฟางข้าวควรได้รับการพิจารณาควบคู่ไปกับการปรับปรุงผลผลิตข้าวหน้าฝนเนื่องจากข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน

ข้าวในเศรษฐกิจชุมชน

- จากการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่หมู่ 2 , 3, 4 และ 8 พบว่าร้อยละ 30 ของผลผลิตข้าวเพื่อบริโภคและร้อยละ 70 สำหรับการขาย
- เกษตรกรทุกครัวเรือนมีฉางเก็บข้าวของตนเอง พื้นที่หมู่ 3 และ หมู่ 8 มีธนาคารข้าวประจำหมู่บ้านโดยเฉพาะหมู่ 3 ซึ่งมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 20 ไร่ต่อครัวเรือน ได้จัดตั้งธนาคารข้าวเป็นเวลานานกว่า 10 ปี ปัจจุบันมีข้าวประมาณ 50,000 กก.สามารถให้กู้ได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำในอัตราร้อยละ 10 ในขณะที่หมู่ 8 ซึ่งมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 10 ไร่ต่อครัวเรือน เพิ่งได้เริ่มดำเนินธนาคารข้าว ปัจจุบันมีข้าวเพียง 3200 กก. โดยกลุ่มได้กำหนดดอกเบี้ยไว้กู้ยืมร้อยละ 20 สำหรับหมู่ 2 ซึ่งมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 15 ไร่และหมู่ 4 เฉลี่ย 30 ไร่ต่อครัวเรือนแต่ไม่มีธนาคารข้าวประจำหมู่บ้านของตนเอง อย่างไรก็ตามทุกหมู่บ้านมีโรงสีข้าวตั้งแต่ 3-4 โรงมีเพียงหมู่ 8 ที่มีพื้นที่นาจำกัดและมีโรงสีข้าวเพียง 1 โรง เกษตรกร

จำหน่ายข้าวในรูปแบบเพียงข้าวเปลือกเพียงอย่างเดียวไม่มีประสบการณ์ในการขายเป็นข้าวสารดังเช่น เกษตรกรบางรายที่สัมภาษณ์ในอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ดังนั้นการพัฒนาธุรกิจชุมชนโดยอาศัยข้าวเป็นหลักเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

- ร้อยละ 90 ของรายได้มาจากการเกษตรที่เหลือร้อยละ 10 เป็นรายได้นอกภาคเกษตรซึ่งได้แก่ รับจ้างทั้งในและต่างจังหวัด สำหรับรายได้ภาคเกษตร ร้อยละ 80 ได้จากการผลิตข้าวที่เหลือเป็นรายได้จากการปลูกพืชไร่ เช่นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และไม้ผล

แหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าว

- เกษตรกรสามารถคัดเลือกและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ด้วยตนเอง พบว่าร้อยละ 70 ของเกษตรกรใช้เมล็ดที่เก็บรักษาและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ร้อยละ 30 ซื้อเมล็ดพันธุ์จากศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ 8 พะเยา และสถานีทดลองข้าวพาน
- เกษตรกรจะเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ทุก 3 ปีโดยจะซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่จากศูนย์และสถานีหรือทำการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ด้วยตนเอง
- เกษตรกรจากหมู่ 8 นายสมยศ ชัยเรือง ได้ทำการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวด้วยตนเอง โดยไม่ได้จัดซื้อจากภายนอก วิธีการที่ปฏิบัติคือ เก็บรวบรวม ตากแห้ง และคัดรวมสามารถจำแนกเมล็ดดีตรงตามพันธุ์โดยสังเกตจากสีและขนาดของเมล็ด ซึ่งเป็นวิธีการเดียวที่เกษตรกรจากบ้านสบเปาใหม่ หมู่ 14 อำเภอพญาเม็งรายได้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ปกติจะใช้เวลา 1-2 วันในการคัดรวมข้าวเพื่อเก็บเป็นเมล็ดพันธุ์

